

חמר גמל ספן קדר — צעלי קרנות. כל אלו אומנות ליסטיים, כשליש נדרכים הם נכנסים ולוקטים עזים מן הכרמים ופירות. ועוד, שנשכרים לאדם ומעבירין על מנאס. רועה — בהמות שלו, שמעבירין לרעות נשדה אחרים. חנוני — מלומד באונאה: להטיל מים ביון, לרעות נחטין. משמו — של אבא גוריא. החמרים רובן רשעים — מפני ליסטיים. הגמלין רובן כשרים — שפורשין למדנות למקום גדודי חיות וליסטיין, ויראים לנפסם, ומשכרים לנס למקום. הספנין רובן חסידים — שפורשין למקום הסכנה, וממדי הס נרעה יומר מן הגמלין. טוב שברופאים לגיהנם — אינו ירא מן החולי, ומאלו מאלל נריאים, ואינו משכר לכו למקום, ופעמים שהורג נפשו, ויש נידו לרפואת העני ואינו מרפא. טוב שבטבחים — ספיקי טריפות בלות לידו, ומס על ממוט ומאלין. אבל התורה אינה כן — שאף הכא לדי זקנה או ייסורין ואינו יכול לעסוק זה — הוא אוכל מממן שכרה, דכתיב "עוד יעזוב קשיה".

את בנו חמר, גמל, קדר, ספן, רועה, וחנוני — שאומנותן אומנות ליסטיים. רפי יהודה אומר משמו: החמרין — רופן רשעים, והגמלין — רופן כשרין, הספנין — רופן חסידים, טוב שברופאים לגיהנם, והכשר שבטבחים — שותפו של עמלק. רפי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם ואינו מלמד את בני אלא תורה, לפי שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ושאר כל אומנות אינן כן ששכרן הוא רק בעולם הזה. ועוד, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין, ואינו יכול לעסוק במלאכתו — הרי הוא מת ברעב. אבל התורה אינה כן שיכול לעסוק בה בכל עת, אלא משמרתו מכל רע וחטא בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו. בנערותו מהו אומר על תלמידי חכמים — "וקוי ה' יחליפו כח" (ישעיה מ, לא), בזקנותו מהו אומר — "עוד יגובון בשיבה" (תהלים צב, טו), וכן הוא אומר באברהם אבינו "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד, א). מצינו שעשה (קיים) אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא (לפני) ניתנה שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקותי ותורותי" (שם כו, ה) ללמד שכל המצוות מכל סוג (מצוות, חוקות, תורות), כבר קיימן מעצמו.

ד גמרא תנו רבנן: "כל שעסקו עם הנשים סורו רע, כגון הצורפים והסריקים, והנקורות, והרוכלין, והגרדיים, והפוכסים, והגרע, והפלן, והבורסקי. אין מעמידים מהם לא מלך, ולא כהן גדול. מאי טעמא — לא משום דפסילי, אלא משום דזיל אומנותיהו. תנו רבנן: עשרה דברים נאמרו בנפש, ונתלה ויושב, ועינו צרה, ועינו רעה, אוכל הרבה ומוציא קימעה, וחסוד על העריות, ועל הגזל, ועל שפיכות דמים." דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מאי היא? אמר רב יהודה:

גמרא סורו רע — מנהגו רעה, קרנותו רע, להשתדל עמו שיהא סר אליו וכל לנימו. הצורפין — זורפי זהב, העושין לנשים שירין נומים ועננות. הסריקים = סורק נגדים לנשים, *פלוקירד"א. הנקורות — מנקרי ריחים של יד שנשים טומנות בהם, כדמן נכתובות (נ, טג); אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טומנת ואופה. ואמרין (שס): ברייתא דידא. והרוכלין — מוכרין קישוטי נשמים לנשים. והספרין — הנשים לריכות להן נשזיל נניסה. והגרע — אומן המקיז דם, על שס מגרע את הדם. הבורסקי — מענד להס עורות לננוש ולנעול. והבלן — מחמס מרתנאות. מהלך על צידו ורוחו גסה ונתלה ויושב — שלשמן קימני גאווה, אבל אין זו דומה לו, וכבולן הוא חלוק ממדת הכשרים. נתלה ויושב — אינו יושב אלא אם כן נסמן או לאחוריו או על ידו דרך גאווה. ובשזיל שהנרות מוסרין נפשו לידו הוא מתגאה. ועינו צרה — נממוטו להוציא ללוס, מפני שהוא מלומד לאכול אלל המקיזין, ואינו מלומד להוציא. ועינו רעה — נומן עיניו נכריאים שחלו, והיו לריכין לו. אוכל הרבה — שמומלד לאכול עם כמה אנשים ככל יוס. ומוציא קימעה — מתוך שמאלו יפה נלחם נקי ונשר שמן שממעטיס את הזבל. שלל אדם מכין לסעודת הקוה מאלל נריאה. וחשוד על העריות — מתוך שהנשים לריכות לו, ועסקו עמהן. ועל הגזל — שהנשים חולות מצעליהן ונותנות לו. ועל שפיכות דמים — זימנין דשפי ליה לרמא לפחות מרביעית.

ונתלה ויושב אינו יושב כשאר אדם אלא נשען על משהו מחמת גאוה, ורק קימעה (מעט), וחשוד על העריות ועל הגזל ועל שפיכות דמים מתוך מקצועו. דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. ושואלים: מאי [מה] היא אומנות כזו? אמר רב יהודה:

עיונים חמר גמל וכו' רשיי פירש לגבי חמר וגמל וכו' שמפני שמהלכים בדרכים הם מצויים לננוב פירות משדותיהם של אחרים. ועוד — שדרכם שלא לקיים את התנאי שהתנו עימם ונמצאים מרמים את הבריות. וראה במהרש"א שבטביר שיש לחלק, ולומר שרועה וחנוני אומנות אומנות ליסטיים וכדברי רשיי, ושאר אומנויות יש בהן צד של יגיעה יתירה ומכשולים מפני שאנשים אינם ביותם ונחדיים בדרכים מרוחקות. קדר מפני שכרגיל היו מוכרי הקדירות נחדיים ממקום למקום ומוכרים את קדירותיהם. יש שגרס כאן קדר = בעל קרנות מוביל משא בקרנות. ובירושלמי יש גם קדר וגם קדר. טוב שברופאים לגיהנם מאמר זה: נתפרש בדרכים רבות, וראה ברשיי המביא טעמים אחדים מפני מה אינו כן על הרופאים. ופיר מפרש שפעמים נותן בטעות סם המוות, ועוד שיש שהוא נוהג ברמאות. והמאירי כתב שפעמים שהרופא מתיירא מן החולה לפני הזמן הראוי וגורם למותו, ולעתים אינו משתדל די הצורך ברפואה, וגם אינו מודה שאינו יודע בטיב המחלה ומתימר לדעת. והמהרש"א כתב מעין זה. אבל דיקדק בלשון "טוב שברופאים" ופירש: רופא הסבור שהוא טוב שברופאים, ומתוך כך אינו חוקר ושואל מומחים גדולים ממנו. ובתפארת כתב שאמר "לגיהנם", לומר שהרופא, מחמת שהוא עוסק בענינים שחיים תלויים בהם, אם אינו נוהג כראוי יכול להיות יורש גיהנם. ובחבר בן חיים מביא בשם ר' עקיבא איגר באופן זה: טוב שברופאים, כלומר אם הרופא נותן למיודת שהן טובות אצל כל אדם להכנס לתחום מקצועו — סופו לגיהנם. כיצד? כגון שהרופא רחמן ואינו נוקט בדרך טיפול מכאיבה ונחוצה, או שהוא דובר אמת ומגלה לחולה את חומרת מצבו, או שהוא ישר ואומר שאין עוד תקוה לחולה זה. יש עוד פירושים שונים בדרך רמז דרש. כשר שבטבחים וכו' יש מסבירים (רשיי, פ"ד) מפני שהטבח = הקצב חשוד להאביל לישראל ספק טריפות. וכבר שאלו ראשונים מפני מה קשור הדבר בעמלק דווקא, ויש שפירשו על פי המדרש האומר שהיה עמלק להוט לחבל בישראל ככלב להטות אחר נבילה. ויש שפירשו שהוא חשוד לסרס את הבהמות, ודבר זה מיוחס לעמלק, שהיה עושה כן

את בנו מלאכת חמר (מוליך חמורים), גמל (מוליך גמלים), קדר (עושה קדירות), ספן, רועה, וחנוני וטעמו של דבר — שאומנותן אומנות ליסטיים שכל אלה יש במקצועם צד של חוסר ישר וחשש גניבה. ר' יהודה אומר משמו של אבא גוריא: החמרין רובן רשעים מפני שעסקיהם ברמאות, והגמלין העוברים במדבריות שהם מקום סכנה רובן כשרין, ואילו הספנין הפורשים לים רובן חסידים שמפני שהם עוברים בים במקום סכנה יתירה מגיעים ליראת שמים, טוב שברופאים לגיהנם, ואף הכשר שבטבחים (שוחטים) הוא שותפו של עמלק. ר' נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם ואינו מלמד את בני אלא תורה, לפי שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ושאר כל אומנות אינן כן ששכרן הוא רק בעולם הזה. ועוד, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין, ואינו יכול לעסוק במלאכתו — הרי הוא מת ברעב. אבל התורה אינה כן שיכול לעסוק בה בכל עת, אלא משמרתו מכל רע וחטא בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו. בנערותו מהו אומר על תלמידי חכמים — "וקוי ה' יחליפו כח" (ישעיה מ, לא), בזקנותו מהו אומר — "עוד יגובון בשיבה" (תהלים צב, טו), וכן הוא אומר באברהם אבינו "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל" (בראשית כד, א). מצינו שעשה (קיים) אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא (לפני) ניתנה שנאמר "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקותי ותורותי" (שם כו, ה) ללמד שכל המצוות מכל סוג (מצוות, חוקות, תורות), כבר קיימן מעצמו.

ד גמרא תנו רבנן: "כל שעסקו עם הנשים סורו (מנהגו וחברתו) רע וטוב להתרחק ממנו, כגון הצורפים, והסריקים (סורקי הבגדים), והנקורות (מתקני הריחים של נשים), והרוכלין שמוכרים תכשיטים ובשמים לנשים, והגרדיים (האורגים), והספריים והכוכסים, והגרע (מקיז הדם), והבלן (העובד כמרחץ), והבורסקי (המעבד עורות). כל בעלי המקצועות האלה אין מעמידים מהם לא מלך ולא כהן גדול. מאי טעמא [מה טעמו] של דבר — לא משום דפסילי [שהם פסולים]. שאין פסול בעצם מלאכתם אלא משום דזיל אומנותיהו [שאומנותם מוזולזלת] ואף כשיעלו לגדולה יזולו בהם הבריות. תנו רבנן [שנו חכמים]: עשרה דברים נאמרו בגרע (במקו הדם): מהלך על צידו בגסות הרוח, ורוחו גסה כגאוה, ועינו צרה שהוא קמצן, ועינו רעה שמקנא באחרים, אוכל הרבה ומוציא רשע, וחסוד על העריות, ועל הגזל, ועל שפיכות דמים. דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מאי היא? אמר רב יהודה:

גמרא תנו רבנן: "כל שעסקו עם הנשים סורו רע, כגון הצורפים, והסריקים, והנקורות, והרוכלין, והגרדיים, והפוכסים, והגרע, והפלן, והבורסקי. אין מעמידים מהם לא מלך, ולא כהן גדול. מאי טעמא — לא משום דפסילי, אלא משום דזיל אומנותיהו. תנו רבנן: עשרה דברים נאמרו בנפש, ונתלה ויושב, ועינו צרה, ועינו רעה, אוכל הרבה ומוציא קימעה, וחסוד על העריות, ועל הגזל, ועל שפיכות דמים." דרש בר קפרא: לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. מאי היא? אמר רב יהודה:

אורה ההלכה אין מעמידים מהם וכו' אין מעמידים לא מלך ולא כהן גדול, לא קצב ולא ספר ולא בלן (יש גורסים ולא גרדי) ולא בורסקי. לא מפני שהם פסולים, אלא הואיל ואומנותם נקלה העם ומזלזלים בהם לעולם. ונראה שהרמב"ם סבר שלא כל המנויים בין אלה שעסקיהם עם הנשים נחשבים כפסולים, וכן היתה לו גרסה אחרת קצת (כימ). (רמב"ם ספר שופטים הלכות מלכים פ"א ה"ז).

מסורת הש"ס ט. שם (בשינוי). י. תוספתא שם יד. יא. יומא כחב, עיי"ש. יב. תוספתא שם (בשינוי). יג. תוספתא שם יב (בשינוי). יד. ברכות סג, א.

נדרות (מתוך דק"ט השלם) ספן יש בכת"י: ספר ויש: ספן ספר. רובן רשעים יש בכת"י: רובן ליסטיים. רובן כשרין ויש בכת"י: רובן ליסטיים ויש בכת"י תוספתא: הספריים רובם רשעים. טוב שברופאים ויש בכת"י: הטוב שבגויים הרגו יפה שבנחשים רצוץ את מוחו הכשרה שבנשים בעלת כשמים טוב שברופאים. רבי נהוראי אומר יש בכת"י: אשרי מי שיעשה רצונו של הקב"ה רבי מאיר אומר בכל מקום אדם מתפרנס אשרי מי שילמד אומנות נקיה להיות מתפרנס ממנה ורוח המקום נוחה הימנו. אמר להם רבי נהוראי. שאדם אוכל משכרה יש בכת"י: כדי שיאכלו שכר עמלה. ושאר כל — יסורין יש בכת"י: לפי שכל אומנויות שבעולם אינן עומדים לאדם אלא בימי נערותו ובזמן שכחו עליו אבל אם נפל לידי חולי או למדה של יסורין או שנכנס לוקנה. כשאדם בא יש בכת"י: שאם יכנס אדם. בזקנותו ויש בכת"י: בזקנותו ולא עוד אלא שהקב"ה מחבב את הצדיקים שבזקנותו יותר מנערותו וכן אתה מוצא בצדיקים שעשו את התורה עד שלא באת וקרנן הקב"ה. שעשה אברהם בכת"י: שקיים אברהם. הצורפין ויש בכת"י: הצרכין. והגרע יש בכת"י: תנא הגרע. והבורסקי יש בכת"י: ועוד: והבורסי.

לשון גרדי מקור המלה הוא ביוונית γέρδικ (גרדיס) ומשמעה: אורג. בלן מקור המלה ביוונית βαλαεύς (בלניאוס) — בלן, איש העובד במרחץ. בורסקי מקור המלה הוא ביוונית βυρσεύς (בורסיאוס) — מעבד עורות.

החיים סריקים נקורות גרע ראה עמ' 243.

* פלוקירד"א מן הצרפתית העתיקה flochiedre — סורק צמר.